

Levent ÖZKARDEŞ*

2008 Krizinin Türkiye'nin İhracat Ürünleri ve Pazar Konfigürasyonuna Etkisi

Özet

Global finansal kriz 2007 yılı yazında öncelikle ABD'de bir mortgage krizi olarak başlamış ve daha sonra ABD sınırlarının dışına sıçramıştır. Krizin etkisiyle uluslararası ticarete konu mallara yönelik talep azalmış ve ticaretin finansmanında yaşanan sorunlar ile birlikte küresel ticaret hacminde büyük oranda bir azalış ortaya çıkmıştır. Azalış, kaçınılmaz olarak, Türkiye'nin en büyük ihracat pazarı olan Avrupa Birliğini de olumsuz etkilenmiş, Euro Alanı 2009 yılında %4,1 oranında küçülerek tarihindeki en büyük daralmayı yaşamıştır. Dolayısıyla, Türkiye'nin AB ülkelerine ihraç ettiği ürünlere olan talep de olumsuz yönde etkilenmiş ve mevcut ihracatçı firmalar için yeni arayışları zorunlu hale getirmiştir. Süreç içerisinde Türk firmaları, faaliyetlerini özellikle Türkiye'ye yakın olan daha dinamik piyasalara doğru değiştirmeyi başarmışlar; aynı zamanda, toplam ihracat içerisinde genel ekonomik kategoriler ve bunların yüzdesel oranlarında aşırı bir değişme olmamıştır.

Anahtar Kelimeler: 2008 Krizi, İhraç Ürünleri, İhracat Pazarları

JEL Sınıflandırma Kodu: F13, F34, F44, F65, G21

The Effects of 2008 Crisis to Turkey's Export Goods and Market Configuration

Abstract

The global financial crisis started in the summer of 2007 as a mortgage crisis primarily concentrated in the United States but quickly spread far beyond U.S. borders. Due to the impact of the crisis, demand for goods in international trade has decreased and there has been a sharp decline in global trade volume, along with problems in trade financing. Inevitably, the European Union, Turkey's largest export market, was also adversely affected, while the Euro Area was shrinking by 4.1% in 2009 and suffered the greatest contraction on its history. Therefore, the demand for the products that Turkey was exporting to EU countries had also adversely affected and made new quests for existing exporters compulsory. Turkish firms have managed to reroute their activities towards to more dynamic markets which are especially close to Turkey, besides, any extreme change in broad economic categories and their shares in total exports could be determined.

Keywords: 2008 Crisis, Export Goods, Export Markets

JEL Classification Codes: F13, F34, F44, F65, G21

Giriş

2008 Krizi ABD dış ticaret işlemlerini büyük ölçüde etkilemiş, sektörel bazda ABD ihracat ve ithalatında önemli düşüşler olmuştur. İhracat açısından en büyük düşüş otomotiv sektöründe gerçekleşmiş; ABD merkezli üç büyük araba üreticisi olan General Motors, Ford ve Chrysler iflasın eşiğine gelmişlerdir. ABD federal hükümeti, 3 milyon kişinin istihdamı ve ABD ekonomisinde güveni sağlamak amacıyla bu şirketleri kurtarmak için adı geçen firmalara milyarlarca ABD Doları borç vermiştir (News-Basics, 2014).

Kriz, Avrupa Birliği (AB)'ni de önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemiş; Euro Alanı 2009 yılında %4,1 oranında küçülerek tarihindeki en büyük daralma ile karşı karşıya kalmıştır (ABGS, 2011). Üye ülkeler bazında incelendiğinde; ekonomik daralmanın 2009 yılında Almanya'da %6, Fransa'da %3 olduğu; diğer taraftan diğer birçok AB ülkesinde, iç ve dış talepteki daralma kaynaklı olarak önemli ölçüde küçülmenin bulunduğu; başta İtalya ve İspanya olmak üzere Hollanda, Avusturya ve Belçika'da küçülmenin yoğun olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Gümüş, 2010). Bu dönemde, tüm dünya ülkelerinde öncelikle otomotiv ürünlerine yönelik talepte daralma olmuş; 2008 yılı son çeyreğinden itibaren AB üyesi ülkelerde satışlar azalmaya başlamış ve dolayısıyla Türkiye'nin en büyük ihracat pazarı olan AB ülkelerine yönelik ihracatımızda önemli oranda azalma yaşanmıştır (Tezer, 2010).

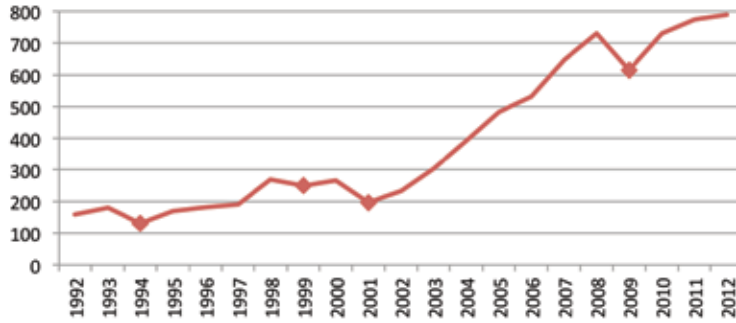
Türkiye de global krizden önemli ölçüde etkilenmiştir. Kriz, Türkiye'nin ekonomik ve finansal bileşenleri üzerinde olumsuz etkiler yaratmış; gayrisafi yurt içi hasılda yaklaşık %14 oranında azalmaya neden olmuştur. Fiyatlar ve işlem hacmindeki düşüşler nedeniyle, krizin başlamasından itibaren ihracat değerleri yıllık bazda yaklaşık %27, ithalat ise yaklaşık %35 oranlarında azalmıştır. Bu durum, özellikle başlıca ihraç piyasası olan Avrupa Birliği'ndeki endüstriyel ihraç ürünlerine olan talebin ve dolayısıyla ihracatın azalmasından kaynaklanmıştır (Yalcin & Thomas, 2011). Dış talep ve dolayısıyla ihracattaki azalma, kriz dönemine kadar süregelen ihraç ürünleri ve ihracat pazarlarındaki mevcut yapı-

da da değişmelere neden olmuştur. Bu çalışmada; ihracattaki söz konusu düşüşün Türkiye'nin ihracat ürün çeşitlerinde ve gerek bölgesel bazda gerekse ülkeler bazında ihracat pazarı konfigürasyonunda neden olduğu etkileri, ihracat verilerinin yıllar itibarıyla karşılaştırmalı olarak ele alınıp analiz edilerek, eğilim değişikliklerinin tespit edilmesi yoluyla incelenecektir.

1. 1980 sonrası Türkiye ekonomisi

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren başlayarak, 1923 ila 1980 yılları arasında uygulanan karma iktisat politikaları sonucunda ekonomide kısa sürede hızlı bir toparlanma gözlenmiştir. Uygulanan ithal ikameci model ile birlikte, Türkiye, ihracata ve açık ekonomiye dayanan bir büyüme modeline geçmiş ve kalkınma ve rekabetçiliğini arttırabilmek için pekçok ekonomik alanda yatırımlar yapmıştır. 1980'lerin başında ekonomi yönetimi karma iktisat politikalarından piyasa temelinde gerçekleştirilen bir politikaya geçiş yapmış, bunun yanında büyük bir özelleştirme programı uygulamıştır. Böylece Türk ekonomisi, üretim kabiliyeti, teknoloji, insan kaynağı, kurumsal ve ekonomik yapısını geliştirmiş ve uluslararası ticaret, dış pazarlar alanında tecrübe kazanmıştır.

Gümrük Birliği, Türkiye'nin ticaretini yeni sahalara genişletmesinde çok önemli bir adım ve üretiminin arttırılmasında önemli bir imkan sağlamıştır. Nitekim, Türkiye ekonomisinin gayrisafi yurt içi hasıla (GSYİH) bazında yıllık büyüme oranı 1980 - 1990 yılları arasında %5,3 ve 1990 - 1998 yılları arasında da %4,5 olarak gerçekleşmiştir (Dünya Bankası, 2014). Satınalma gücü açısından bakıldığında, Türkiye'de çok büyük bir ekonomik gelişme olduğu dikkat çekicidir. GSYİH, 1960 yılında yaklaşık 14 milyar ABD Doları iken 1980 yılında yaklaşık 68,8 milyar ABD Doları miktarına yükselmiş; artış eğilimi 1980 yılından sonra önemli ölçüde artarak devam etmiş; 2012 yılına gelindiğinde, Türkiye ekonomisi yaklaşık 800 milyar ABD Doları GSYİH ile Dünya'nın en büyük 17'nci ekonomisi olmuştur (Dünya Bankası, 2014).

Şekil 1: Son 25 yılda gerçekleşen GSYİH düşüşleri (Milyar, \$)

Kaynak: Dünya Bankası (2014)

Diğer yandan, ekonomik ve politik nedenlerle 1980 yılından sonra Türkiye’de dört adet ciddi GSYİH düşüşü, dolayısıyla dört adet kriz meydana gelmiştir. 1994 yılında Türkiye ekonomisi, Cumhuriyet tarihinde o zamana kadar olan en büyük yıllık üretim düşüş seviyesi olan yaklaşık %6 daralma yaşamıştır. Ülke, 1999 yılında son derece yıkıcı bir depreme maruz kalmış ve ekonomi yaklaşık %6,1 daralmıştır. Diğer taraftan, 2001 yılında meydana gelen politik ve ekonomik kriz sonucu ekonomide yaklaşık %3,1 oranında düşüş olmuştur (TÜİK, 2014). Son olarak ise, 2008 yılında tüm Dünya’da etkili olan finansal kriz Türkiye’yi de etkilemiştir.

2. Global kriz ve Türkiye’nin ihracat ürünleri

Türkiye, pekçok otorite tarafından krizin yönetiminde başarılı addedilmiştir. Bununla birlikte, krizin, Türkiye’nin ekonomik ve finansal göstergelerinde olumsuz etkileri olmuştur. GSYİH’da yaklaşık %14’lük bir düşüş gerçekleşmiştir. Bu düşüş temel olarak, ana ihracat pazarı olan Avrupa Birliği içerisindeki talebin düşmesi sonucu ihracat ve sanayi üretimindeki yüksek miktardaki azalmadan kaynaklanmıştır. Krizin baş göstermesiyle, ihracat rakamları yıllık yaklaşık %27’ye kadar düşmüş, ithalat ise fiyatlar ve miktarlardaki azalma nedeniyle daha da fazla (yaklaşık %35) azalmıştır (Yalcin & Thomas, 2011).

Tablo 1: Genel ekonomik kategoriler kapsamı ihracat verileri (Milyon, \$)

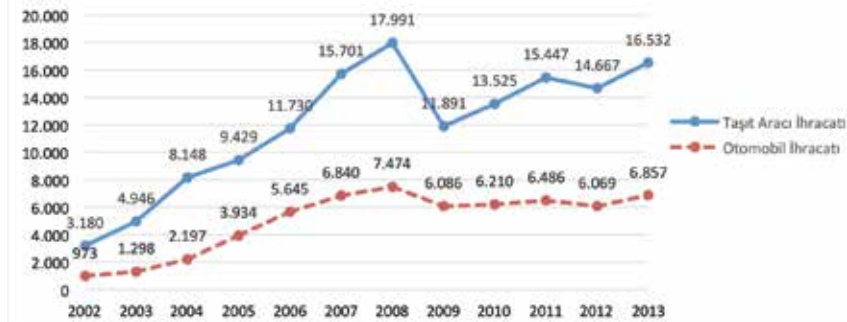
	2007		2008		2009		2010		2011		2012		2013	
	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%	Miktar	%
Toplam ihracat	107,272	100	132,027	100	102,143	100	113,883	100	134,907	100	152,462	100	151,813	100
Sermaye malları	13,755	13	16,725	13	11,117	11	11,771	10	14,192	11	13,734	9	15,596	10
Ara mallar	49,403	46	67,734	51	49,734	49	56,381	50	67,942	50	82,656	54	74,808	49
Tüketim malları	43,696	41	47,077	36	40,733	40	45,321	40	52,219	39	55,556	36	60,748	40
Diğerleri	418	0	491	0	559	0	411	0	555	0	516	1	661	1

Kaynak: TÜİK (2014)

Bu çerçevede, Tablo 1’de de görüleceği üzere, sermaye mallarının toplam ihracat içerisindeki payı 2008 yılında %13’ten kriz sonrası dönemde yaklaşık %10’a düşmüştür. Diğer taraftan, ara mallar ve tüketim mallarının genel eğilimleri göz önüne alındığında, 2009 yılında bir önceki yıla göre miktar bazında önemli dü-

şüşlerin olduğu görülmekte, bununla birlikte söz konusu eşya gruplarının toplam ihracat içindeki paylarında dikkate değer bir değişimin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, genel ekonomik kategoriler dikkate alındığında, 2008 Krizinin temel olarak sermaye malları ihracatını etkilediğini söylemek mümkün bulunmaktadır.

Şekil 2: 2002-2013 Yılları Otomotiv Ürünleri İhracatı (Milyon, \$)

Kaynak: OSD (2014)

Sermaye mallarının en önemli kalemlerinden olan otomotiv sektörü, Türkiye'nin ihracat lideri durumundadır. Kriz döneminde, tüm dünya ülkelerinde öncelikle otomotiv ürünlerine yönelik talepte daralma olmuş (Tezer, 2010), buna paralel olarak, bir önceki yıl ile karşılaştırılmasında, Türkiye'nin 2008 yılı Aralık ayı motorlu araç ihracat miktarlarında %50'den fazla düşüş yaşanmıştır. Daha az bir oranda olmuş olsa da, benzer bir eğilim 2009 yılı ilk yarısında da devam etmiştir (Uygur, 2010). Taşıt aracı ihracatı, Şekil 2'de de görüleceği üzere, 2008 yılındaki 17,9 milyar ABD Doları tutarındaki zirve noktasından 2009 yılında 11,9 milyar ABD Doları tutarına düşmüş, devamında zaman içerisinde toparlanma gösterse de 2013 yılı itibariyle 2008 rakamlarına ulaşamamıştır. Türkiye'de üretilmekte olan araçların yaklaşık dörtte üçünün Avrupa Birliğine ihraç edilmekte olduğu (ABGS, 2011) dikkate alındığında; Türkiye'nin ihracatındaki düşüşün arkasında yatan ana faktörün Avrupa Birliğinde yaşanan büyük talep azalması olduğu ve en büyük azalmaların otomobil ve diğer taşıt araçlarının ihracatlarında yaşandığı gözlemlenmiştir.

Tablo 2: Türkiye'nin ilk 10 ihraç malı (1982 – 2013)

	1982	1985	1990	1995	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
1	55	73	61	61	61	87	87	87	87	87	87	71	87
2	8	55	72	62	62	61	84	72	84	84	84	87	84
3	73	8	62	72	85	85	72	84	72	72	72	84	72
4	25	61	8	8	72	84	61	85	61	61	85	72	85
5	1	42	42	85	87	72	85	61	85	85	61	85	61
6	24	84	52	84	84	62	62	27	71	73	27	61	71
7	27	27	85	87	8	73	27	73	73	62	73	27	27
8	7	24	24	55	63	27	73	71	62	27	62	73	73
9	61	60	7	63	52	8	39	62	27	71	39	62	62
10	58	7	25	20	73	63	8	39	39	39	8	39	39

Kaynak: TÜİK (2014)

- 01: Canlı hayvanlar;
 07: Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular;
 08: Yenilen meyvalar ve yen. sert kabuklu meyvalar;
 20: Sebze, mey., sert kb. mey. ve bit. diğ. kıs. e. ed. müs;
 24: Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler;
 25: Tuz, kükürt, toprak. ve taş., alçılar, kireçler ve çim;
 27: Mineral yakıtlar, mineral yağlar vb.;;
 39: Plastikler ve mamulleri;
 42: Deri-saraciye eşyası, vb.;;
 52: Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat;
 55: Sentetik ve suni devamsız lifler;
 58: Özel dokunmuş mensucat, vb.;;
 60: Örme eşya;
 61: Örme giyim eşyası ve aksesuarı;
 62: Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı;
 63: Dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, vb.;;
 71: Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, vb.;;
 72: Demir ve çelik;
 73: Demir veya çelikten eşya;
 84: Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.;;
 85: Elek. makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme vb.;;
 87: Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler vb.

İhracatın mal bileşimindeki değişimler Tablo 2’de yer alan veriler de dikkate alınarak incelendiğinde; 1982 yılından 2013 yılına kadar ilk 10 sırada toplam 22 cins eşyanın yer aldığı, 2007 yılından 2013 yılına kadar ise ilk 10 sırada toplam 11 cins eşyanın yer aldığı görülmektedir. Bu durumun eşya cinsleri bazında incelenmesinde, nispeten emek yoğun malların belirtilen dönem içerisinde elenmiş oldukları anlaşılabilmektedir. 2007 yılında başlayan kriz döneminde ise, tüm ilk 10 listelerinde 9 adet mal grubunun, sıralamadaki yerlerinde oynamalar olsa da, sabit olarak yer almış bulunduğu görülmektedir.

Söz konusu malların ilk 10 içerisindeki sıralamalarına gelindiğinde, sıralamalarının pek fazla değişmediği gözlemlenmiştir. Kriz dönemini kapsayan 2007 yılı sonrasında, 2012 yılı hariç olmak üzere tüm yıllarda ‘(87) Motorlu kara taşıtları, traktörler,

bisikletler vb.’ cinsi eşya ihraç ürünleri listesinin en üst sırasında yer almış, bunu genellikle ‘(84) Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar vb.’ cinsi eşya takip etmiştir. Sıralamadaki yerinde büyük ölçüde değişiklikler oluşturan tek eşya; spesifik olarak ‘altın’a ilişkin olarak değerlendirilebileceğimiz, ‘(71) Kıymetli veya yarı kıymetli taşlar, kıymetli metaller, inciler, taklit mücevherci eşyası, metal paralar’ olmuştur. Hatta 2012 yılında bu eşya ihraç ürünleri listesinin en üst sırasında yer almıştır. Ancak, sonraki dönemlere ait güncel gelişmeler incelendiğinde anlaşılmıştır ki, altın ihracatındaki değişimin 2008 Krizi ile bire bir ilişkisi bulunmamaktadır.

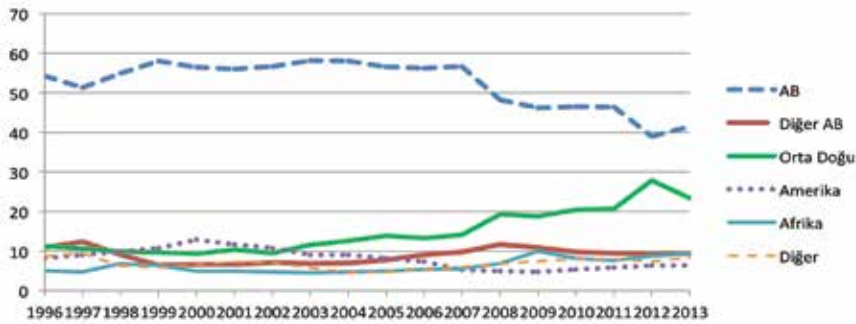
3. Global kriz ve Türkiye’nin ihracat pazar konfigürasyonu

2008 yılına kadar olan dönemde Türkiye’nin Avrupa Birliğine olan ihracatı genel olarak Türkiye’nin toplam ihracatının yarısından fazlasını oluşturmuştur. Ancak kriz döneminde, tüm dünya ülkelerinde talepte daralma olmuş; 2008 yılı son çeyreğinden itibaren AB üyesi ülkelerde satışlar azalmaya başlamış ve dolayısıyla Türkiye’nin en büyük ihracat pazarı olan AB ülkelerine yönelik ihracatımızda önemli oranda düşüş yaşanmıştır (Tezer, 2010). Bu nedenle Türkiye’deki mevcut ihracatçı firmalar için yeni pazar arayışları zorunlu hale gelmiştir.

Türkiye’nin, çevresindeki Türk kökenli ülkelere yakınlığı ve bu ülkelerin ihtiyaç duyduğu tüketim mallarını satma olanağı, Türkiye’ye, ihracatını bu ülkelere hedefle yönlendirme imkanı tanımıştır. Bu ülkeler ile birlikte diğer Asya ülkelerine olan ihracatın miktarı 2007 yılında 6,4 milyar ABD Doları seviyesinden 2013 yılında 12,7 milyar ABD Doları seviyesine yükselmiştir. Örneğin, Çin’e yapılan ihracatların miktarı 2007 yılında 1 milyar ABD Doları iken 2013 yılında 3,6 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiştir. Her ne kadar miktar bazında 2007’den 2013’e iki katı oranında bir artış gerçekleşmiş olsa da, bu ülkelere yapılan ihracatların toplam içerisindeki payı toplamda %2,4 oranında artış göstermiştir (TÜİK, 2014). Bu nedenle, bu ülkeler için kriz sonrası nispeten kısıtlı bir artış olduğu söylenebilmektedir.

Kriz süresince Orta Doğu ülkelerine gerçekleştirilmiş olan ihracat miktarındaki büyük artış Şekil 3'te görülebilmektedir. Bölgeye olan ihracat miktarı 2007 yılında 14 milyar ABD Doları iken 2012 yılında 42 milyar ABD Doları ve 2013 yılında 35 milyar ABD Doları seviyelerine ulaşmıştır. Toplam ihracat miktarları içerisinde Orta Doğu ülkelerine olan ihracatların payı dikkate alındığında, bu oranın 2012 yılında tüm ihracatın %27,8'i olarak gerçekleşmek suretiyle 2007 yılının neredeyse iki katına ulaşmış bulunduğu, devamında 2013 yılında %23,4 olarak gerçekleştiği görülmektedir. 2007 yılında ihracat yapılan ilk 20 ülke sıralamasında altı adet Orta Doğu ülkesi bulunmakta iken, 2013 yılında bu sayının sekiz olduğu da görülmektedir. Bu ülkelerin sıralamalarına gelindiğinde, kriz döneminde Orta Doğu ülkelerinin toplam ihracat içerisindeki paylarının artma eğiliminde olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle, bu artış içerisinde en büyük pay Irak'a aittir. Irak'a yapılan toplam ihracat miktarı 2007 yılında 2,8 milyar ABD Doları seviyesinden 2013 yılında 12 milyar ABD Doları seviyesine ulaşmıştır (TÜİK, 2014), bu da 7 yılda neredeyse dört kat artış anlamına gelmektedir.

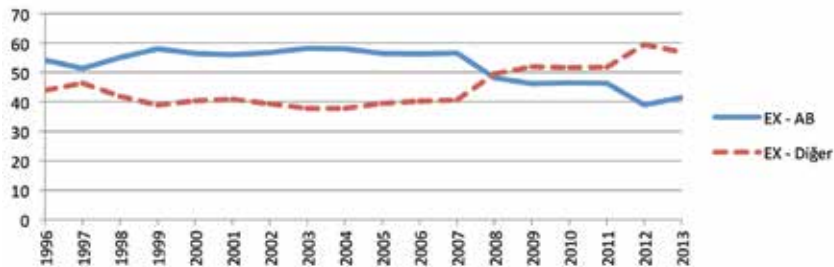
Şekil 3: Ülke gruplarının toplam ihracat içerisindeki payları (%)

Kaynak: TÜİK (2014)

Türkiye ihracatının kriz dönemindeki bir başka yeni pazarı da Afrika ülkeleri olmuştur. Afrika ülkelerine olan ihracat miktarı 2007 yılında 6 milyar ABD Doları iken 2013 yılında 14,1 milyar ABD Doları seviyesine çıkmış olup bu da iki kattan fazla bir artışa karşılık gelmektedir. Afrika ülkelerine olan ihracatın toplam ihracat içerisindeki payına bakıldığında, 2007 yılında %5,6 olan payın 2013 yılında %9,3 olarak gerçekleştiği, dolayısıyla toplamda %3,7'lik bir artışın bulunduğu görülmektedir (TÜİK, 2014). Bunun, kriz sonrası nispeten kısıtlı bir artış olduğu söylenebilecek olsa da, Türkiye'nin pazar kompozisyonunda önemli bir değişiklik anlamına gelmektedir.

Şekil 4: Toplam içerisinde AB ve diğer ülkelere ihracatın payları (%)

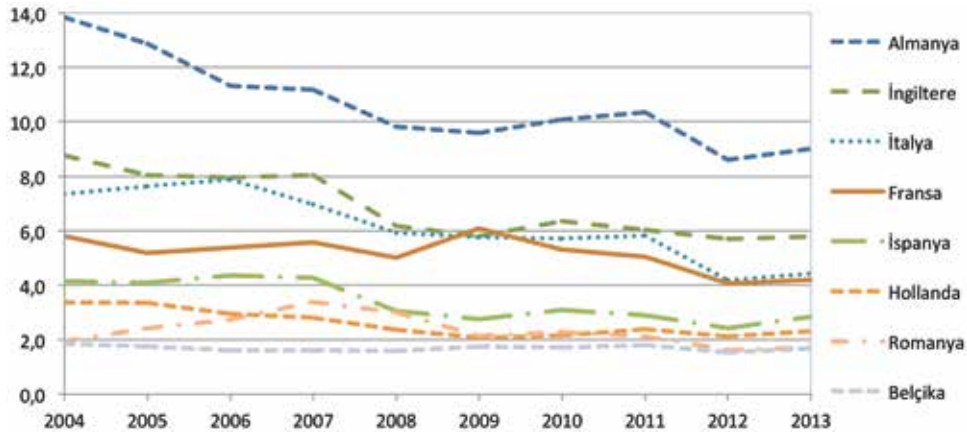

Kaynak: TÜİK (2014)

Avrupa Birliği ülkelerine yönelik ihracatta 2000 - 2005 döneminde hızlı bir artış yaşanmış ve böylece bu ülkelere yönelik ihracat 2005 yılı sonunda 41,5 milyar ABD Doları seviyesine ulaşmış, anılan ihracatın toplam içerisindeki payı da %56,5 olarak gerçekleşmiştir. Her ne kadar ihracatın toplam miktarı 2010 yılı sonunda 113,9 milyar ABD Doları seviyesine ulaşmış olsa da, Şekil 4'te de gösterildiği üzere, Avrupa Birliği ülkelerine olan ihracatın toplam içerisindeki payı da %46,5 seviyesine düşmüş; hatta bu oran 2012 yılı itibariyle %40 seviyesinin altına gerilemiştir.

Avrupa Birliği ülkelerine yönelik ihracat miktarı 2013 yılı sonunda 63 milyar ABD Doları olarak gerçekleşmiş olsa da, bu ülkelere olan ihracatın toplam içerisindeki payı %41,5 olarak gerçekleşmiştir. Ülkeler bazında, Avrupa Birliği ülkelerinin toplam ihracat içerisindeki paylarının kriz döneminde azalma eğilimi göstermekte olduğu Şekil 5'te görülebilmektedir. Türkiye'nin en büyük ihracat pazarı olan Almanya'nın payı 2007 yılında %11,2'den 2013 yılında %9'a; İngiltere'nin payı 2007 yılında %8'den 2013 yılında %5,8'e ve İtalya'nın payı da 2007 yılında %7'den 2013 yılında %4,4'e düşmüştür. Tüm Avrupa Birliği ülkelerinin payları yıldan yıla azalmıştır. Neticede; Bulgaristan, Yunanistan ve Polonya 2007 yılında ihracatta ilk 20 sıralamasında yer alırken 2013 yılında listeye girememişlerdir.

Şekil 5: AB ülkelerinin toplam ihracattan aldıkları paylar (%)

Kaynak: TÜİK (2014)

Sonuç

2008 Krizi döneminde, tüm dünya ülkelerinde talepte daralma olmuş, dolayısıyla Türkiye dış ticaret yapısı, tüm Dünya ülkeleri gibi, 2008 Krizinden önemli ölçüde etkilenmiştir. İşlem hacmindeki ve dolayısıyla da fiyatlardaki düşüşler nedeniyle, krizin başlamasından itibaren ihracat değerleri yıllık bazda yaklaşık %27, ithalat ise yaklaşık %35 oranlarında azalmıştır. Kriz, sonuç olarak, Türkiye'nin ekonomik ve finansal bileşenlerini önemli ölçüde etkilemiş; gayrisafi yurt içi hasıla yaklaşık %14 oranında düşüş göstermiştir. Bu durumun temel nedeni, özellikle başlıca ihracat piyasası olan Avrupa Birliği'ndeki talebin, tüm dünya ülkelerindeki talep daralmasına paralel olarak, azalması ve dolayısıyla ihracatın düşmesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk ihracatçıları kriz süresince oluşan talepteki daralmayı telafi etmek için faaliyetlerini öncelikle komşu ülkelere yönlendirmişlerdir. Bu yolla artırılan Asya, Orta Doğu ve Afrika ülkelerine olan ihracat, Avrupa Birli-

ğinde ihraç mallarına olan düşen talebi dengelemiştir. Dolayısıyla, kriz döneminde Türkiye'nin Avrupa Birliği ülkelerine yönelik ihracatı azalırken bu bölgelere olan ihracatında önemli ölçüde artış ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, Avrupa Birliği ülkelerine ihracatın miktarı ve toplam içerisindeki payı dikkate alındığında, her ne kadar Avrupa Birliği dışındaki ülkelere yönelik ihracatların payları artmış olsa da, Avrupa Birliği ülkeleri Türkiye'nin ihracatında en önemli pazar olma önemini devam ettirmektedir.

İhracat ürünlerinde meydana gelmiş bulunan değişim dikkate alındığında; genel ekonomik kategoriler temelinde, 2008 Krizinin esas olarak sermaye malları ihracatını etkilediğini söylemek mümkün bulunmaktadır. Avrupa Birliğinde yaşanan büyük talep azalması nedeniyle ürün bazında en büyük azalmaların otomobil ve diğer taşıt araçlarının ihracatlarında yaşandığı gözlemlenmiştir. Diğer taraftan, 2008 Krizinin ihraç ürünlerinin toplam içindeki dağılımında önemli ölçüde bir değişikliğe neden olmadığı değerlendirilmektedir. Buna dayanak olarak; 2007 yılı ve devamında 9 adet mal grubunun tüm ilk 10 listelerinde yer almış bulunması, her ne kadar bir ya da iki basamak oynamalar olsa da en çok ihracatı yapılan ürünler sıralamasında fazla bir değişimin ortaya çıkmış olmaması görülmektedir. Kriz döneminde dahi otomotiv sektörü sıralamada en üst sıradaki yerini korumuştur. Bu dönemde meydana gelen 'altın' ihracatlarının ise, Kriz ile ilgisinin bulunmadığı değerlendirilmektedir.

Bununla birlikte, 2008 Global Krizinin Türkiye dış ticaretine etkilerinin ölçülmesinde bir takım zorluklar da bulunduğu değerlendirilmektedir. Krizin yakın zamanlı etkilerinin görüldüğü 2008 yılı sonrasında Türkiye hedef pazarlarını doğrudan etkileyen öncelikle 2010 yılında Arap Baharı adı verilen Tunus'ta başlayan ve bölgesel ülkelere yayılan hareketler; devamında 2013 yılında Mısır'da yaşanan yönetim değişimi ve bunun ülkeler arası ilişkilere etkileri; son olarak da 2015 yılında Rusya ile patlak veren Uçak

Krizi olarak adlandırılan olayların tümünün, 2008 Krizi sonrası sadece bu krizden kaynaklı ekonomik normalleşme çabalarını olumsuz etkilediği değerlendirilmektedir. Bu bakımdan, dönem verilerinin ayrı ayrı ele alınarak 2008 yılından itibaren meydana gelen tüm bu olayların etkilerinin ayrıca incelenmesinde yarar görülmektedir.

Kaynakça:

- Avrupa Birliği Genel Sekreterliği (2011), Küresel Krizin AB Üyesi Ülke Ekonomilerine Etkileri ve Gelecek Döneme İlişkin Beklentiler, Ankara, 2011, <http://www.ab.gov.tr/files/EMPB/kuresel_krizin_ab_uyesi_ülke_ekonomilerine_etkileri_ve_gelecek_doneme_iliskin_beklentiler_haziran_2011_.pdf>.
- Dünya Bankası (2014), Data, <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries>'.
- Gümüş, N. (2010), Avro Bölgesi, krizi aşmaya çalışıyor. Anlayış Dergisi. <<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?makaleid=2233>>.
- News-Basics (2014), The Financial Crisis. <<http://news-basics.com/2010/financial-crisis/>>.
- Otomotiv Sanayii Derneği (2014), Otomotiv Sanayii Dış Ticaret Raporu. <http://www.osd.org.tr/sites/1/upload/files/2014-12_OSD_Dis_Ticaret_Raporu-48.pdf>.
- Rawdanowicz, Ł. (2010), "The 2008-09 Crisis in Turkey: Performance, Policy Responses and Challenges for Sustaining the Recovery", OECD Economics Department Working Papers, No. 819, OECD Yayınları. <<http://dx.doi.org/10.1787/5km36j7d320s-en>>.
- Shelburne, R. C. (2010), The Global Financial Crisis and Its Impact on Trade: The World and the European Emerging Economies. United Nations Economic Commission for Europe. UNECE Discussion Paper Series. No. 2010.2.
- Tezer, E. (2010), Otomotiv Sanayi, Üretim, İhracat, Pazar Değerlendirmesi. SUBCONTURKEY Yan Sanayi Ürünleri Gazetesi, <<http://www.subconturkey.com/2010/Mart/haber-Otomotiv-Sanayi-Uretim-Ihracat-Pazar-Degerlendirmesi.html>>.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2014), Temel İstatistikler, <<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>>.
- Uygur, E. (2010), The Global Crisis And The Turkish Economy. Türkiye Ekonomi Kurumu. Tartışma Metni 2010/3
- Yalcin, C. & Thomas, M. R. (2011), External Imbalances Amplify the Crisis, Domestic Strengths Limit the Damage. The Great Recession and the developing countries: economic impact and growth prospects. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, ss: 495 – 543.